

Поліщук В. О.,

*студентка 4 курсу денної форми
здобуття освіти першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти за спеціальністю 081 – Право
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИМІР ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Обраний Україною євроінтеграційний шлях та завдання, які взяла на себе наша держава, вимагають вжиття заходів щодо уніфікації та стандартизації національного кримінального процесуального закону відповідно до європейських стандартів, створення умов для ефективної реалізації процесуальних прав усіх учасників даного виду провадження. Неодмінною віхою в обраному Україною шляху до становлення повноцінним членом Європейського співтовариства є приведення законодавства та практики його застосування у відповідність з положеннями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) та Протоколів до неї, ратифікованих Україною. В свою чергу, застосування ЄКПЛ є неможливим без врахування практики Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), особливо щодо таких важливих питань, як забезпечення захисту особи, права якої піддаються обмеженням внаслідок здійснення щодо неї кримінального провадження [1, с. 5].

Проблеми і вимоги, які на сьогодні стоять перед Україною з огляду на інтеграційні процеси, свідчать про те, що захист прав, свобод і законних інтересів особи набуває все більшого значення. При цьому розроблення й практичне втілення дієвих правових механізмів захисту прав, свобод та законних інтересів особи неможливе без урахування міжнародно-правових стандартів і принципів у цій галузі. Саме тому вдосконалення кримінального процесуального законодавства України повинно відбуватися тільки з урахуванням загальноєвропейських стандартів і принципів здійснення кримінального судочинства.

Незважаючи на існування цілого ряду європейських регіональних угод щодо захисту прав осіб, залучених до сфери кримінального провадження, найбільш повно і системно розвинутим є механізм, створений на основі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. В результаті тлумачення

Європейським судом з прав людини Конвенція перетворилась на найефективнішу з існуючих в наш час у світі процедур міжнародного захисту прав людини, у тому числі і у сфері кримінального провадження [2]. Важливе значення для встановлення правового режиму забезпечення прав та свобод людини має також практика ЄСПЛ, який здійснює перевірку дотримання державами-учасницями Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Разом з тим, ратифікувавши Конвенцію, Україна висловила згоду на її обов'язковість та надала їй статусу частини національного законодавства. У такий спосіб відбулася інкорпорація Конвенції у внутрішнє право України [4, с. 132]. Стосовно права на захист, як і ряду інших основоположних прав, слід відзначити, що відповідні положення ЄКПЛ знайшли своє закріплення безпосередньо в тексті національних нормативно-правових актів.

Так, права кожного обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, гарантовані п. 3 ст. 6 Конвенції, в тій чи іншій мірі відтворюються в ст.ст. 42, 48, 49, 290 та інших нормах КПК України, а саме:

а) право бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього (пп. «а» п. 3 ст. 6 ЄКПЛ) – право підозрюваного, обвинуваченого знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують (п. 1 ч. 3 ст. 42 КПК України); ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому статтею 221 КПК, та вимагати відкриття матеріалів згідно зі статтею 290 КПК (п. 14 ч. 3 ст. 42 КПК України); одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення (п. 15 ч. 3 ст. 42 КПК України);

б) право мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту (пп. «б» п. 3 ст. 6 ЄКПЛ) – право на достатній час для ознайомлення з матеріалами, до яких надано доступ... (ч. 10 ст. 290 КПК України);

в) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд (пп. «с» п. 3 ст. 6 ЄКПЛ) – право на захист, яке полягає у наданні можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника (ч. 1 ст. 20 КПК України); право на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості;

на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних дій; на відмову від захисника в будь-який момент кримінального провадження (п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК України);

г) право за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника одержувати юридичну допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя (пп. «с» п. 3 ст. 6 ЄКПЛ) – право на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених цим Кодексом та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, в тому числі у зв'язку з відсутністю коштів на її оплату (ч. 3 ст. 20, п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК України) [3].

Підсумовуючи, можна сказати, що норми ЄКПЛ щодо гарантій права на захист знайшли своє відображення у КПК України, проте це пояснюється і тим, що при рецепції положень до вітчизняного процесуального закону використовувались не лише нормативні положення ЄКПЛ, але й практика ЄСПЛ щодо їх тлумачення та застосування, про що йшлося вище. Пункт 3 ст. 6 ЄКПЛ передбачає обов'язковий мінімум прав обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, які становлять зміст його права на захист і водночас виступають гарантіями права на справедливий судовий розгляд. В свою чергу ЄСПЛ розширив та конкретизував вказані права рядом додаткових гарантій. При цьому ЄСПЛ неодноразово наголошував на тому, що Конвенція покликана гарантувати права, які є «практичними і ефективними», а не просто «теоретичними і ілюзорними», і що обвинувачений має бути в змозі «брати ефективну участь» у процедурах кримінального процесу [3]. Тому на сьогодні як перед законодавцем стоїть завдання вдосконалення механізму реалізації права на захист особи шляхом закріплення додаткових гарантій цього права з метою забезпечення можливості особи ефективно його реалізувати.

Список використаних джерел:

1. Волошанівська Т. В. Засада забезпечення права на захист у кримінальному провадженні в контексті європейських стандартів справедливого судового розгляду : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2019. 252 с.

2. Волошанівська Т. В. Особливості імплементації в Україні європейських стандартів щодо забезпечення права на захист у кримінальному провадженні. *Традиції та новачії юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2017 р.) Одеса, 2017. С. 399–401.

3. Волошанівська Т. В. Процесуальні права підозрюваного, обвинуваченого як гарантії їх права на ефективний захист. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) Одеса, 2018. С. 341–344.

4. Пастухова Л. В. Ефективність міжнародно-правових засобів забезпечення реалізації Конвенції про захист прав і основних свобод людини : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.11. Львів. 2003. 165 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-311-1-47>

Стовпець В. Г.,

*кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри кримінального і адміністративного права
Одеського національного морського університету*

Стовпець О. В.,

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри кримінального і адміністративного права
Одеського національного морського університету*

СЦЕНАРНИЙ ПІДХІД ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Дана доповідь спрямована на аналіз опублікованих результатів форсайт-дослідження, яке проводилося восени 2022 року на замовлення Проекту CEU4U [1], що фінансується Європейським Союзом. Форсайт – це методологія активного дослідження майбутнього людьми, які беруть на себе безпосередню відповідальність за створення цього майбутнього. Таке дослідження зазвичай стає першим кроком до його формування – адже той, хто не має власного проекту майбутнього, стає лише ресурсом для тих, у кого проект майбутнього є [2]. Згадувана форсайт-сесія «Шлях до Європейського Союзу» проводилася у Києві [3], із залученням широкого кола учасників, в тому числі – представників Уряду, Парламенту, експертно-аналітичних центрів та профільних громадських організацій. Серед них були правники, економісти, соціологи, політологи, дипломати, культурологи, медійники, екологи, лідери бізнес-об'єднань, футурологи, фахівці з енергетики, освіти, охорони здоров'я та інших ключових секторів.

Результати цього форсайт-дослідження, на які ми спираємося та які коментуємо, пов'язані із висвітленням визначальних чинників та